

לעילוי
נשמת

ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
החשובה
רוסת גדקהחסד
שרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר דל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד לחנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיטו

גליון מס' 384

סוכה כ"ט-ל"ה

בס"ד, ט' תשרי תשס"ז

השבוע בגליון

- ◆ "דבש" - מתיקות הפרי
- ◆ "אתרוג מורכב" - ממה ולמה?
- ◆ בדיקת מעבדה לאתרוגים
- ◆ האבקת אתרוגים מעצי לימון

- ◆ גשם בחול המועד סוכות, סימן ברכה?
- ◆ מרן ה"בית יוסף" על ציון רשב"י
- ◆ לולב מעץ דקל שאין בו תמרים
- ◆ לולב מדקל שניטע לגידול לולבים - פסול!

דף כח/כ משל... לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו
גשם בחול המועד סוכות, סימן ברכה?

בגמרתנו מבואר, כי אם יורדים בסוכה גשמים המאלצים את יושביה להמלט לביתם, יש לראות בכך סימן קללה. "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו".

האם כל ירידת גשם בחג הסוכות מהווה סימן קללה? מפתיע לגלות, כי במקרים מסויימים ירידת הגשם אף מהווה סימן ברכה.

תחילה נתוודע למחלוקת ראשונים בסיסית. המאירי (תענית) כותב, כי גשם שיורד בכל אחד מימי הסוכות, הרי הוא סימן קללה, שכן, אמנם אין חובה לאכול בסוכה, כי אם בלילה הראשון, אך דרך העולם לאכול בכל יום סעודה, המחייבת ישיבה בסוכה, ומשכך הגשמים המבריחים אותו הימנה, סימן קללה הם. זאת ועוד, לשינה זקוק כל אדם, וחובתו לישון בסוכה. לפיכך, בכל ימי חג הסוכות, הגשמים הם סימן קללה.

הרמב"ם בפירושו למשניות על מסכתנו כותב: "וירידת הגשמים בתחילת הסוכות רמז, כי השם אינו מקבל מעשיהם לרצון".

רבים נדרשו לפרש את דבריו, מדוע רק בתחילת חג הסוכות ירידת הגשמים היא סימן קללה.

בשם הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל מוסרים ("מקראי קודש" סוכות ח"ג סימן י"ב), כי מאחר שרק בלילה הראשון חובה לאכול כזית פת, לפיכך, גשמים בלילה זה הם סימן קללה, שאינם מאפשרים לקיים את מצוותו. ברם, ביתר הימים אין חובה לאכול פת, אלא הרוצה לאכול - יאכל בסוכה, ולפיכך אין הגשמים נחשבים סימן קללה.

ואילו בעל ה"אבני נזר" זצ"ל, ביאר את דברי הרמב"ם באופן מעניין, על פי הוכחתו מהר"ן (מחא, כגא בדפי הרי"ף), כי בנוסף לכך שמצוות סוכה מתקיימת בישיבה בה, מתקיימת מצווה גם בעצם העובדה שיש לו סוכה הראוייה לקיום המצווה. כוונת הרמב"ם היא, איפוא, כי אם ירדו הגשמים מתחילת חג הסוכות, בלא הפסקה, אין סוכתו מכונה "סוכה" כלל, שהרי לא ניתן לשבת בה, ולפיכך גשמים אלה סימן קללה הם [עיי"ש שהרחיב בביאור הדבר] (שו"ת "ויחי יעקב" סימן ל"ו).

גשמים שהתחילו לפני החג: בעל "ערוך לנר" כותב ידיעה רבת בספרו "ביכורי יעקב" (סי' תרל"ט ס"ק ל"ט) בשם ספר "חמדת ימים", כי "קבלנו מרבתינו, שסימן קללה זה, דווקא כשלא ירדו גשמים לפני סוכות ובפתע נתקשרו שמים בעבים בהתקדש החג. אך אם התחילו הגשמים בטרם התקדש החג ונמשכו עד החג, אין כל מאומה, וגשמי רצון וברכה ונדבה הוו".

מרן ה"בית יוסף" על ציון רשב"י: דברים מעניינים ביותר מובאים בספר "מגיד מישרים" (פרשת אמור), המיוחס למרן ה"בית יוסף", שכתב בו את דברי "המגיד" שנגלה לו משמים - שפעם אירע בחג הסוכות, שרבי יוסף קארו וחכמים נוספים למדו והתפללו

דבר העיון

יום הכיפורים הוא

--- והם יבואו כולם.
איש איש ומשאן, איש איש ומטענו.
עטופים בטלית יעמדו לפני קונם, ועיניהם נשואות אל אבינו שבשמים.
סלח לנו. מחל לנו. כפר לנו.

בפינה אחת של בית הכנסת יעמוד מגיד שיעור בדף היומי, ויתוודה לפני בוראו: "ריבוננו של עולם! יודעני בהם, בקהל שומעני לקחי, כי חפצים הם בכל מאודם לעסוק בתורתך בלבב שלם. בטוחני בהם, בלומדי השיעור, כי עז רצונם להגות בדברי תורתך, בכל מאדם ובכל נפשם. אנא! ריבון העולמים! אם אירע, שמי מהם נפקד מן השיעור לזמן מה, סלח נא ומחל לי. הן אם הייתי מתאמץ ומשתדל, מרים טלפון או שולח דרישת שלום, כלום לא היה שב אל מקומו? זכור נא את... העמל ברמ"ח איבריו לפרנסתו. בזיעת אפו יתור אחר נוסע למוניתו, אך בהגיע עת השיעור, הריחו ניצב על משמרתו, זקוף ודרוך, נכון לשמוע דברי אלוקים חיים. זכור נא את... שברגע של גילוי לב שח בפני, כי מפעל חיינו עומד בפני פשיטת רגל, וחרף זאת אינו מוותר על שיעור הדף היומי. זכור נא את... ששעה ביום חשובה לפנינו כימים אחדים בעיני אחרים, והרי הוא מניח את מעותיו והונו בקרן זוית וקונה עולמו בשעה אחת. ריבוננו של עולם!

על ספסל שלפני הבימה יישב משתתף וותיק בשיעור הדף היומי, ויתחטא לפני קונו: "ריבוננו של עולם! הן יודע אתה, כי הרב מגיד השיעור מוסר את נפשו עבור משתתפי השיעור. אנא! ריבון העולמים! אם אירע שנפקדתי מן השיעור לזמן מה, סלח נא ומחל לי, בי האשם. הזוכר אתה כמה פעמים נענע לי בראשו לשלום, ואחר כך לחץ את ידי בחמימות, ואחר כך דיבר עימי ושב ושוחח עימי, עד שהצטרפתי לשיעור הדף היומי? יודעני בו, כי לבטח מחטא את נפשו לפניך כי בו האשם, אך דע נא בוראי וקוני, כי עדינות נפשו ואצילות רוחו היא שמענתו מלפנות

עילוי נשמת

אמנו
מרת **פעסל רעכל וורנר** ע"ה
ב"ר אברהם יעקב ז"ל
נלב"ע י"א תשרי תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י משפחת וורנר-אנטורפן

עילוי נשמת

הרה"ג ר' **הלל מדליה** ז"ל
ב"ר שמריהו יהודה לייב ז"ל
נלב"ע י' תשרי תשל"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר **צבי ארליך** ז"ל
ב"ר אהרן ז"ל
נלב"ע י"ב תשרי התש"מ
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני ידידינו הר"ר טוביה ארליך ומשפ' שיחיו - אלקנה

לעילוי נשמת

הר"ר **יהושע סטרמן** ז"ל ב"ר משה ז"ל
נלב"ע י"ג תשרי תשס"ד ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו אפרת-ניו-גירסי

לצד ציונם של רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו, והקיפו בארבעת המינים את קברו של רבי אלעזר ולאחר מכן ירדו גשמים, ואמר המגיד, כי גשמים אלה אינם סימן קללה, "אלא כיון דהקפתם לר' אלעזר בדי מינים הבאים לרצות על המים, נתעוררו המים ובאו. ואילו הייתם מקיפים פעם אחרת, היו רוב גשמים באים לעולם, כמו בימי חוני המעגל, ומפני כך באו גשמי ברכה רצופים, כדי שלא תקיפו יותר עליהם. וכלל זה יהיה בידכם, כל זמן שהעולם יהיה צריך לגשמים ביותר, תלכו ותקיפו הצדיקים הנזכרים ותענו, ועל כל צרה שלא תבוא על הציבור, תקיפו אותם ז' פעמים ותענו".

דף כט/ב ציני הר הברזל

לולב מעץ דקל שאין בו תמרים

עץ הדקל מאופיין בתופעה מרתקת; את פירותיו, הלא הם התמרים, הוא מעניק רק לאחר שמאביקים אותו מאבקה של עץ אחר. עצי הדקל נחלקים לזכרים ולנקבות, וכדי שעץ דקל נקבה יצמיח פירות, יש להאביקו באבקת עץ דקל זכר [יש שכינו זכר את העץ הנותן פירות - עיי' תוס' מנחות ע"א, תוי"ט בפסחים סופ"ד, ועוד]. בפירושו לתורה כותב רבינו בחיי (ויקרא כג/מ וב"כ הקמח" אות לולב), כי מפני כך כינתה התורה את הלולב "כפת תמרים" (ויקרא כג/מ) בלשון רבים, ולא "תמר", לפי ששני סוגי הדקלים, הזכר והנקבה, זקוקים זה לזה כדי להצמיח פירות.

תופעה זו גררה אחריה נידון מרתק בין הפוסקים.

"כפות תמרים": תורתנו הקדושה מכנה את הלולב, "כפות תמרים". למה כוונתה? האם הורתה בכך ליטול לולב ממין עץ הדקל, או שמא כוונתה כי רק מעץ המגדל תמרים בפועל ניתן ליטול לולב לקיום המצווה?

"ערבי נחל": הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל מציין בספרו (הר צבי ח"ב סי' קח), כי נידון זהה קיים לגבי ערבות, עליהן מציינת התורה כי יש ליטול "ערבי נחל", ונחלקו הראשונים אם יש ליטול ערבות שגדלו על גדות הנחל דווקא, או ניתן ליטול ערבות אף מן הסוג הגדל על הנחל, גם אם ניטעו במקום אחר (ראה רא"ש פי"ג סי' י"ב). מאחר שה"שולחן ערוך" (או"ח סי' תרמ"ז סעי' א') פוסק, כי ניתן ליטול גם ערבה שאינה גדלה בנחל, לכאורה, יש להסיק מכך, כי הוא הדין בלולב, שאין צורך דווקא בעץ המגדל תמרים.

מדברי ה"חזון איש" זצ"ל עולה (זרעים, כלאים סוס"י ב'), כי אין צורך להשוות בין לולב לערבה כדי להכשיר לולב מדקל זכר. לדעתו, מאחר שצורת גדילת הפירות בעצי דקל אפשרית רק באמצעות דקל זכר ודקל נקבה יחד, הרי שגם לולב של דקל זכר נחשב "כפות תמרים".

באותו נושא, דנים פוסקים רבים, לגבי דקל שאינו מניב פירות מסיבות שונות, אם מפני שלא זובלה אדמתו, או שהאקלים בארץ בה ניטע, אינו הולם את אופיו.

בעל שו"ת "בני ציון" (סי' כ"א) כותב, כי ממשנתנו מוכח שכשרים לולביהם, שהנה, במשנתנו נאמר, כי לולבים של "ציני הר הברזל", כשרים. "ציני" הם דקלים שאינם מניבים פירות, והרי לנו, כי גם לולביהם כשרים [עיי"ש שהוכיח דבריו]. בסוף דבריו הוא מעיד, כי מנהג ירושלים להדר ליטול לולבי עבר הירדן, אף שאין הם נותנים פירות. כמו כן העיד בעל "מנחת אלעזר" (שו"ת בני ציון שם סי' כ"ב), כי מנהג גליציה ליטול לולבים "מגינות שרים" אף שאינם נותנים פירות.

עם זאת, בעל "מנחת אלעזר" (שם) מספר, כי אביו, בעל ה"דרכי תשובה", הקפיד "לקיים קרא כדכתיב, ולהדר אחר לולב מדקל המגדל תמרים בדווקא, וכן אני נוהג

מהיות טוב, במקום שאפשר למצוא כאלו בעזה"ת" [יתכן שהידור זה הוא לפי דעת הפוסקים שלכתחילה יש להדר ליטול ערבות הגדלות בנחל, ראה "משנה ברורה" סי' תרמ"ז ס"ק ג].

ואילו הגאון הרוגאטצ'ובי כותב בספרו "צפנת פענח" (הלכות לולב פי"ז ה"א), כי בנידון זה נחלקו תנאים בתלמוד ירושלמי, ולדעת רבי עקיבא יש ליטול לולב מעץ עושה פרי דווקא. כאסמכתא לדבר הוא מביא את דברי הגמרא במנחות (כ"א) כי מארבעת המינים, שניים עושים פירות - אתרוג ולולב, ושניים אין עושים פירות - הדס וערבה. לכאורה, הן עץ ההדס מסוגל להצמיח פירות, המכונים בגמרתנו "ענבים"? אין זאת, אלא שכוונת הגמרא, כי הדס וערבה אין צורך ליטול דווקא מעץ המגדל פירות, אך אתרוג ולולב יש צורך ליטול דווקא מעץ המגדל פירות.

ברם, ראייה זו דחו האחרונים על פי דברי "שבלי הלקט" (סי' ק"ט) שפירש כי עץ ההדס אינו נחשב מניב פירות, לפי "שאינם נחשבים פירות מעולים" (ראה בספר "כשרות ארבעת המינים" עמ' ק"ע).

לולב מדקל שניטע לגידול לולבים - פסול!: עתה נתוודע לחידוש גדול ועצום מבית מדרשו של ה"חתם סופר" זצ"ל (בחיידושו לפרקנו דף ל"ד). ה"חתם סופר" כותב [בביאור דברי הרא"ש הלכות ערלה סי' ב'], כי יתכן שלא זו בלבד שיש ליטול לולב מדקל המוציא תמרים, אלא גם יש צורך שהדקל ינטע לשם גידול תמרים דווקא! אך לולב של עץ דקל שניטע לנוי וכדומה - פסול! עם זאת, ה"חתם סופר" אינו נוקט כן להלכה, אלא כתב, כי למעשה נוהגים ליטול לולבים גם מעץ דקל שאינו מוציא פירות, כפי שפסק הרמב"ם לגבי ערבות, כי אין צורך בערבות הגדלות דווקא על הנחל.

קיימת סברה נוספת, מבית מדרשו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, להכשיר לולב הגדל על דקל זכר - על כך במאמר הבא, בו נעסוק ב"לולב הקנרי".

אלי, שמא יטרידני או יסב לי אי נעימות. **זכור** נא, את היום בו קדרת מים רותחים נשפתה על בתו. רעיותו ובתו הובלו באמבולנס הדוהר, והוא בלב קרוע אץ רץ אל בית המדרש, כדי לא להפסיק את הקביעות. **זכור** נא, את הרב מגיד השיעור שמידי יום נוסע בשני אוטובוסים, מעיר לעיר, מתיישב רענן וצוחל על כסאו, בטיבורו של הכרך ההומה, כמו הגיע למפגש עם מחותנים לפני סגירת שידוך, ומלמד אותנו בלשון שוקקה. **זכור** נא, את הרב מגיד השיעור, שבחנותת בתו רקד עם לומדי שיעורו כמו היו אחיו מאב ומאם, ואחר כך התיישב עמם ללימוד הדף היומי. **רבונו** של עולם!

לפני ריבון העולמים יעמוד מלאך צחור, ויקרא את המכתבים הבאים.

בס"ד ער"ח מנחם אב ה'תשס"ו **לכבוד** מערכת מאורות הדף היומי, שלום וברכה! **הנני** שולח לכם בזה מעשה שארע בעירנו, עיה"ק ירושלים, בחודש תמוז ה'תשס"ו. **הרב**... שליט"א הוא מסוג מגידי השיעור המוסריים את נפשם לשיעור אותו הם מוסרים. זו שנה עשירית שהוא מוסר שיעור בדף היומי בעיון, והוא אינו מותר אף פעם. שום דבר בעולם לא יזיז אותו. המושג "אונס" לא קיים אצלו. עד היום הזה לא אירע פעם אחת שלא הופיע להגדת השיעור.

בבית הכנסת בו הוא מוסר את שיעורו המיוחד, עסקו בשיפוצים של אחד ה"שטיבלאך", ובנו ארון קודש חדש העשוי כולו משיש. אחד העובדים הניח לוח שיש גדול על יד הקיר והלך לדרכו. ילדים נכנסו וקפצו כדרם, ולפתע נפל לוח השיש על ראשו של אחד הילדים - בנו של הרב מגיד השיעור! שלולית דם... צעקות... "הצלחה!" "הצלחה!" - אחד המתפללים, מלומדי השיעור, שהיה במקום ניגש מיד לעשות החייאה, אך המצב היה נואש! תוך דקות ספורות נשמעה יללת האמבולנסים. צוות מדי"א רכן על הילד בן העשר בניסיון להחיותו. תוך כדי כך התקבצו עשרות יהודים לביהכ"ס לאמירת תהלים ולזעקה לרבון העולמים שיושיע את הפצוע קשה. תוך כדי אמירת תהלים, מחויגי השעון הראו על 8:30 - זמן השיעור. האבא, ללא היסוס, ניגש לחדר השיעורים למסור את השיעור היום מול עיניהם התמהות של הלומדים - היתכן?! בחדר אחד עמלים להחיות את בנו, בחדר אחר זועקים תחיתות לבורא עולמים, ובחדר שלישי מוסר האבא שיעור בעיון בגמרא!!!

"הבן שלי גוסס... אבל, ישועת ה' כהרף עין!!" - כך פתח הרב את השיעור היומי ותוך שניות ספורות צלל לתוך הסוגיא! **רק** כעבור שלוש רבעי שעה יצא האמבולנס לדרכו כשבתוכו הילד הפצוע, שהיה עמלים היו להחיותו, ואף בדרך לבית החולים עצר האמבולנס מספר פעמים כדי לעשות החייאה. כשהגיע ליחידה לטיפול נמרץ, הסיכויים להשרדותו היו קלושים.

ברוך ה' כעבור שבוע, שוחרר הילד לביתו, כשהצהרות הרופאים "נס רפואי", מצלצלות באוזני הוריו.

מסירות נפשו של הרב מגיד השיעור צלצלה מקפה העולם ועד קצהו. **ברכה יוסף שוש ירושלים**

ב"ה תמוז תשס"ו **לעלו**ן היקר "מאורות הדף היומי"... מוגש לכם סיפור אמיתי שראוי יהיה לפרסמו. **גם** אני נמנתי על המאות הרבות שגדשו את בתי המלון בירושלים, ביום רביעי י"ב מנחם אב תשס"ה. יהודים טובים עמוסי עוגות, פשטידות, פירות וירקות, מיני שתיה, מטרנות ושאר דייסות לתינוקות, טיטולים, בגדים, משחקים לילדים ועוד הדין נטויה, הגיעו להקביל את פני מגורשי השונו נה דקלים, ששוב פורח בגוש קטיף אשר בו גינות ופרדסים מסוכים לבתים, ששוב פורח מטל תורה שקול התורה שמעו ממנו, משיבות ותלמודי תורה, מרבה הדר בכל הסביבה. **תקופה** קשה עברה עליהם עד עכשיו. לחצים מכיוונים שונים ובכל המישורים הופעלו עליהם והנה אחרי כל ההשתדלויות ונשיאת הכפיים אל אבינו שבשמים הגיעו הם אלינו. תקופה קשה עברה עליהם, ומאידך גיסא התקופה הקשה רק עכשו מתחילה... **ואחינו** הגיעו. שבורים ורצוצים. עייפים ומיוזעים. מבתיהם הם גורשו ובעת הם חסרי כל. רק לפני כמה שעות עוד היו בבתיהם, יציבים, ועתה, כעלה נידף. פגועים, מגורשים, עם תינוקות בדיהם, נזרקו הם מנחלתם, נקרוו ממצע חייהם, מן הזכרונות המתחבאים מאחורי כל בית ודקל, ואנו ניסינו להעניק חיבוק אוהב.

דף כט

הכל על לולב הקנרי

לפני כחמישים שנה התעורר נידון בין גדולי הפוסקים לגבי ה"לולב הקנרי".

במאמר הקודם התייחסנו לעץ דקל רגיל שאינו מוציא פירות, לעומתו, הדקל הקנרי שונה במינו, בטבעו בתבניתו ובגידולו, פירותיו אינם טעמים לחיך וצורת עליו וגונו שונים, כמו גם גובהו (ראה ספר "ארבעת המינים השלם" עמ' רי"ב).

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד סי' קכ"ג) שולל לולב זה בפסקנות, לפי שאינו "מין לולב", והוא חורץ, כי "אף בדיעבד, כשאין לולב אחר אין יוצאים בו ידי המצווה".

אחת האסמכתאות היותר מבוססות לפסול את הלולב הקנרי נעשית באמצעות השוואה בין דיני האתרוג לדיני הלולב. הכל מודים, כי פרי האתרוג ופרי הלימון, שני מינים של סוג אחד המה, ובכל זאת, אין אפשרות ליטול את הלימון כאתרוג. הרי לנו, כי אם דרשה התורה מין מסויים של עץ, אין אפשרות להשתמש במין אחר מאותו סוג. כלומר, מאחר שהתורה דורשת ליטול "כפות תמרים", כיצד זה יעלה על הדעת ליטול לולב ממין עץ שאינו מגדל תמרים?! הא ניחא דקל זכר, שמינו מגדל תמרים, אך לולב הקנרי הן אינו מגדל תמרים.

אולם, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, שלל השוואה זו על ידי חידוש מעניין ביותר.

"תמר" - פרי או עץ? אנו רגילים לחשוב כי "כפות תמרים" - כינויו של הלולב בתורה- הוא "כפות" - לולבים, "תמרים" - מעץ המגדל תמרים, ולפיכך איננו מוכנים להעלות על הדעת, כי לולב ממין עץ שאינו מגדל תמרים, יהא כשר. ברם, הן כאשר התורה מתייחסת לפירות הדקל, אינה מכנתם תמרים כי אם "דבש" - "ארץ זית שמן ודבש" (דברים ח/ח). הרי אומר, כי "תמר" אינו שם הפרי, אלא "דבש", ואילו השם "תמר" מתייחס לעץ! [אכן, השם "דקל" אינו מופיע במקרא כלל, והוא לשון חכמים שיסודו מארמית].

מעתה, אמנם באתרוג, בו ציוותנו התורה "פרי עץ הדר" ודרשו חז"ל כי הכוונה לאתרוג - אין אפשרות להחליפו בלימון, שהרי לימון אינו אתרוג, אולם, לגבי לולב כל שהורתה תורה הוא ליטול לולב מעץ "תמר", היינו, מעץ דקל, והדקל הקנרי הן דקל הוא, איש אינו חולק על כך (ספר "כשרות ארבעת המינים" עמ' ק"ע).

לאור דברי הגרש"ז, נמוג מאליו הספק לגבי השימוש בגדל על דקל זכר, ברור מאליו כי כשר וראוי הוא, שהרי גדל על דקל ומה לי אם הדקל מוציא תמרים אם לאו. אולם, מדברי האחרונים, ה"חתם סופר" ועוד, שהובאו במאמר הקודם, מוכח, כי סברו שלא כדבריו.

"דבש" - מתיקות הפרי: זאת ועוד, רבני בית מדרשנו ציינו, כי מדברי רש"י (ויקרא ב/א) עולה, כי לא ניתן לפרש ש"דבש" הוא שמו של פרי התמר. רש"י אומר, כי "כל מתיקת פרי קרוי דבש". הרי אומר, "דבש" הוא כינוי כללי לפירות מתוקים, אך ודאי שלכל אחד מהם שם בפני עצמו [דוגמא לדבר, מאכלים רבים מכונים "ממתק", אך לכל אחד מהם כינוי משל עצמו], וכך מדגיש רש"י במסכתנו (ד"ה "דבש"): "כל מיני מתיקה קרויין דבש, ותמרים מיני מתיקה הם".

בנוסף יש לציין, כי ה"משנה ברורה" (סי' תרמ"ה בהקדמה) מבהיר: "כפות תמרים הן ענפי האילן שגדלין בו תמרים". [מאידך, מדברי רבינו בחיי, המובאים בתחילת המאמר הקודם מבואר, כי "תמר" הוא שם העץ ולא שם הפירות].

דף לד/ב וחסר כל שהוא - פסול

"אתרוג מורכב" - ממה ולמה?

כמעט על כל קופסאות האתרוגים נמצא את המשפט, כי האתרוג נלקט מפרדס אתרוגים שעצו ניטעו מזרעי אתרוגים שהוחזקו מימים ימימה כאתרוגים כשרים ובלתי מורכבים.

על המסתתר מאחורי משפט תמים זה, במאמר שלפנינו.

הרכבת ענף לימון בעץ אתרוג: עצי האתרוג חלשים ואינם מאריכים ימים. על כן, ישנם מגדלי אתרוגים המרכיבים בעצי האתרוג יחור, ענף, מעצי הדר אחרים. פעולה זו נועדה לחזק את עץ האתרוג ולהשביח את פירותיו, ויש לציין כי האתרוגים המורכבים אף יפים הם יותר מחבריהם שאינם כאלו.

הפוסקים דנו אם הרכבה זו אסורה משום "כלאים", לפי שבמאפיינים אחדים דומים הם זה לזה ושמה אין בדבר איסור (עיינין שו"ת "ישבות יעקב" ח"א סי' ל"ו וב"חזון איש" כלאים סי' ג' ס"ק ז', שנסתפקו בדין זה). במאמרנו זה, איננו מתייחסים לנידון זה, אלא לשאלה אם אתרוג מורכב כשר למצוות ארבעת המינים, גם אם נניח שאין בו איסור כלאים.

זה ארבע מאות שנים ומעלה עוסקים גדולי הדורות בשאלת האתרוגים המורכבים, ועשרות תשובות הקדישו גדולי ישראל לנושא זה, הראשונים שבהם הם, הרמ"א, המהר"ם אלשיך, המב"ט, ר"ב אשכנזי ועוד.

העולה מדברי כל גדולי הפוסקים, כי אתרוג מורכב - פסול.

מדוע?

אתרוג מורכב אינו "אתרוג": נימוקים וטעמים אחדים יש לדבר, והטעם העיקרי שנקט להלכה הוא, כי אתרוג מורכב "אינו נקרא אתרוג כלל". כלומר, פרי שמעורבים בו אתרוג ופרי נוסף, אינו "פרי עץ הדר" שאמרה תורתנו הקדושה. פשוט וברור (יתשובות הרמ"א סי' קי"ז ו"מגן אברהם" סי' תרמ"ח ס"ק כ"ז וב"משנה ברורה" שם ס"ק ס"ה).

לא ניתן היה לתאר את כל התלאה אשר מצאתם ומאידיך את מסירות נפשם. אך ראינו כולנו את מבנים הגוהג והצער והפגיעה שעל פניהם בהגיעם ירושלימה.

שם, בתוך כל המולת הצער, הבכי והאחווה, בויות עיני קלטתי אותו, יהודי מזוקן יושב בפנית לובי המלון, סלון ביתו החדש לחצי שנה הקרובה, גמרא מסכת שבת אל מול עיניו, והוא לומד, שהרי קביעות היא קביעות. ואני מתבונן בו, מוהפנט, זוכר הוא ודאי את דף האתמול שעוד למד בבית הכנסת המפואר של נוה דקלים, זוכר הוא את הסיומים הרבים שזכר, הוא וקהילתו לסיים בישובם, את סלון ביתו, אשר שימש בית ועד לחכמים, את ארונות הספרים שלו, שנשארו שם, ועדיין לא ידוע מה יעלה בגורלם.

שיגרת חיו של אותו יהודי נ"י נקטעה. ויתכן ביותר שאף איבד את פרנסתו. אך הוא צמוד לקביעותו, צמוד לתורה, צמוד לנצח. אשר היא נטועה בנו טעית עולם, ששום בולדוזר לא יכול לעקור.

ומאז, בכל פעם שאני נתקל בקשיים למיניהם, נזכר אני באותו יהודי, ועל מנת להתאזר בכח להמשיך ולהרים את הראש נוכח הגלים והמשברים, פותח אני את הדרך היומית.

ברכה
ישראל חיימוביץ', ירושלים ת"ו

★ ★ ★

--- והם יבואו כולם.

איש איש ומשאו, איש איש ומטענו.

עטופים בטלית יעמדו לפני קונם, ועיניהם

נשואות אל אבינו שבשמים.

סלח לנו. מחל לנו. כפר לנו.

..... המוטיב לזכות את הרבים בסיפור מעניין,

או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,

מוזמן לפנות למערכת מאורות הדרך היומית,

ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק פקס: 93-67-570-03

mendelson@meorot.co.il

.....

ברכת התורה העורך

פנינים

דף כח/ב מקרא ומתנא במטללתא ותנוי בר ממטללתא

לטייל במטללתא (ב)

בפינתנו נמשיך לברר האם ישנו קשר לשוני בין "טייל" לבין "מטללתא" (=סוכה, בארמית).

בלשון המקרא אנו מוצאים את השורש **טלל** במשמעות קרובה לשורש **סכך** - הן בארמית (דניאל ד/ט) והן בעברית (נחמיה ג/ט): "הוא יִבְנֶנּוּ ויִטְלְלוּ", רש"י: "ויטללו. והוא היה מסכך אותו, לשון מטללתא"; אבן עזרא: "ויטללו. מתרגום פֶּגַל קרתי - בטלל שרונתי (בראשית יט/ח)".

מדברי רש"י ואבן עזרא רואים, כי הפועל העברי "ויטללנו" קשור עם המלה הארמית "טלל" שמשמעה צל, ממנה נגזר שמה הארמי של הסוכה: "מטללתא".

השאלה בה פתחנו, האם ישנו קשר לשוני בין "טייל" לבין "מטללתא", תלויה בשאלה האם ניתן לחבר את השורש **טלל** עם שורש **טייל**. נראה, כי נחלקו בכך ראשונים.

שנינו במסכת כתובות (סא/ב): "הטיילין בכל יום". ובתלמוד שם (סב/א) שואלים: "מאי טיילין? אמר רבא: בני פירקין". ופרש רש"י שמדובר בתלמידי

ישיבה שבכל יום הולכים ללון בביתם. השאלה היא האם "בני פירקין" נקראים "טיילין" על שם הטיול - ההליכה שהלכו כל יום הביתה, או על שם צל ביתם בו תחתיו לנו בכל לילה.

ר' נתן מרומא, במילון "הערוך" (ערך טייל) פרש כאפשרות הראשונה, ש"טיילין" הוא מלשון הטיול וההליכה עד הבית. לעומת זאת, התוספות פרשו כאפשרות השנייה, מלשון צל, וזו לשונם (שם ד"ה טיילין): "על שם שדרים בטלל דאפדיניהו".

ניתן להסביר שהראשונים נחלקו ביניהם בתפיסה הדקדוקית: לפי התוספות ניתן לראות בשורשים **טלל** ו**טייל** כבעלי שורש משותף - שן שתי אותיות - שורש **טלל**. אך לפי הערוך שורש **טלל** לחוד ושורש **טייל** לחוד.

לאור מחלוקתם בפרוש "טיילין" בכתובות, נראה כי גם בסוגייתנו (כח/ב) יחלקו בפרוש דברי הברייתא "אוכל ושותה ומטייל בסוכה" כדלהלן: הפרוש שהצענו ל"טייל" בסוכה מלשון התענגות או משחק בצל, מתאים לשיטת התוספות. ברם, לשיטת הערוך (שאין לחבר את שורש **טלל** עם שורש **טייל**), נצטרך לפרש שבלשון חכמים יכולה כל הליכה, וגם הליכה קצרה, להקרא "טייל".

להערות ושינויים נוספים ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב. דוא"ל u_frank@geronimedia.net

הדף היומי

סוכה כ"ב-כ"ח

ב'ח' תשרי

מעתה, מדגישים הפוסקים, אתרוג מורכב פסול, מפני שקיבלנו מאבותינו מדורי דורות, כי פרי האתרוג לבדו, ללא תרכובות, הוא "פרי עץ הדר". הוא ולא אחר. זאת ועוד, אף על פי שמדיני איסור כלאים מותר להרכיב ייחור של עץ מורכב, על עץ אתרוג - פירותיו אינם כשרים לקיום המצווה, לפי שאינם "פרי עץ הדר" (יחזון איש" שם).

אין לסמוך על הסימנים: ניתן אמנם להבדיל בין אתרוג מורכב לאתרוג טהור על ידי סימנים אחדים שכתבו הפוסקים (ראה "משנה ברורה" שם), אך ה"משנה ברורה" כותב, כי הכרעת ה"חתם סופר" היא, שאין לסמוך על הסימנים להקל ולבחור על פיהם אתרוג בלתי מורכב, אלא על פי סימנים אלה ניתן רק לפסול אתרוג המתגלה כמורכב על פיהם. יש, איפוא, ליטול אך ורק אתרוגים מפרדס שמוחזק כמי שעציו אינם מורכבים (ועיי"ש בשער הציון ס"ק ע"ד למה מועילים הסימנים).

בדיקת מעבדה: עם התפתחות הטכנולוגיה והמכשור המשוכלל, ניתן לבדוק עצמים ביסודיות, לבדוד את מרכיביהם ולזהות כל חלק שבהם. מדוע, איפוא, לא משתמשים באפשרות זו כדי לבדוק את האתרוגים ולסמוך על תוצאות הבדיקה, אם יתברר, כי אין באתרוג מרכיבי לימון?
הגרי"מ שטרן שליט"א בדק נושא זה, ולאחר שבירר אצל מומחים בנושא, העלה בידיו ממצא מעניין ביותר ("כשרות ארבעת המינים" עמ' קפ"א), כי בכל אתרוג ניתן למצוא מרכיבים של לימון, וממילא אין תועלת בבדיקה זו. מה פשר הדבר?

האבקת אתרוגים מעצי לימון: מתברר, כי בפרחי עץ הלימון קיימת אבקה. הדבורים המוצצות מצוף פרחי הלימון, מעבירות ברגליהן אבקה מפרח לפרח ומעץ לעץ, וישנם בעלי פרדסי אתרוגים המשלמים לבעלי כוורות שיניחו את כוורתיהם בסמוך לפרדס האתרוגים, כדי שהדבורים יעבירו אבקה מעצי לימון סמוכים לעץ האתרוג. לעיתים גורם הדבר לכך שזרעי הלימון מתפתחים על עץ האתרוג, והפרי הצומח על העץ אינו שווה בתכונתו לאתרוג רגיל. לפיכך, בדיקת אתרוגים במעבדה, לא תעלה בידיו מאומה, כי גם אם ימצא שמעורבים בו מרכיבי לימון - אין בכך כדי לפוסלו.
ללא ספק, מתעוררת התמיהה בליבו של הקורא, האם האבקות עצי האתרוג באבקת עצי לימון, אינה מצמיחה אתרוגים מורכבים? ובכן, הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הובא ב"כשרות ארבעת המינים", עמ' קפ"ב), הורה כי אין אתרוג זה נחשב כמורכב, מאחר וכל דבר שאינו יכול להצמיח פרי מכח עצמו אינו נחשב להרכבה, והאבקה הרי אינה מצמיחה מאום, כי אם תורמת מתכונותיה להשבחת האתרוג.

מן הדברים הללו עולה מסקנה מעניינת, כי לו היה הדבר אפשרי, ניתן היה להזריק לעץ אתרוג תרכובת הורמונלית בעלת תכונות הלימון, ובלבד שחומר זה משביח את העץ או את הפירות ואין בו כדי להצמיח פירות בעצמו [ואינו משנה את מהות הפרי - ראה "חזון איש" שם, ב' ט"ו]. אולם, אין להזריק לעץ חומר הגורם לעץ להצמיח ענף מסוג העץ של החומר המוזרק, שפעולה זו כבר נחשבת "הרכבה" והאתרוג יהא "מורכב" (עיי' "חזון איש" כלאים שם וב"דיני כלאים" אות ל"ג, אולם, עיי' "מעדני ארץ" כלאים עמ' ע"ה).

חבל!!!
בשורה טובה ללומדי הדף היומי

תקליטורי "מאורות הש"ס"
להאזנה ולצפייה
בשעור הדף היומי.

מהיום ניתן להשיג
גם בחנויות "נינטסק" ברחבי הארץ
לפרטים 015-700-1700 או במשרדי מאורתי 015-500-1700

לעילוי נשמת
הר"ר אברהם אביש פירר ז"ל
ב"ר משה מנחם ז"ל
נלב"ע י"ד תשרי תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **טויבע חוה קנופף** ע"ה
ב"ר חנוך העניך ז"ל
נלב"ע י"א תשרי תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **שרגא פלוטניצקי** ז"ל
ב"ר זרח ז"ל נלב"ע ט"ו תשרי תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י הר"ר נחמן ומירה
פלוטניצקי שיחיו - הרצליה

לעילוי נשמת
הר"ר **מרדכי אריה סבר (שינפלד)** ז"ל
ב"ר משה ז"ל נלב"ע ט' תשרי תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר **זב סבר** שיחיו - ב"ב

לעילוי נשמת
הר"ר **שמחה גרין** ז"ל
ב"ר משה ז"ל נלב"ע י' תשרי תשנ"ח
ומרת **שושנה ריזי פוקס** ע"ה
ב"ר מנחם הכהן ז"ל נלב"ע ז' תשרי תשמ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י ידידנו ר' **משה וחייה גרין** שיחיו - רעננה

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
הופיעה במהדורה חדשה
ספר **"מהרש"א המבואר"**
לכל מסכת סוכה
המבאר ומפרש כל קטע בדברי המהרש"א
ונוסף עליו ספר **"דעת רש"י"**
האוצר בתוכו דיוקים ודקדוקים הערות והארות
נפלאות בדברי רש"י על סדר הדף
להשיג בחנויות הספרים ואצל המחבר
משפ' ברנהולץ, טל. 03-5796247
מגידי שיעורים ויכולו לקבלו בערכת מגידי
השיעורים בהצגת שובר הזיכוי

בשעטומ"צ הופיע
לוח **"דבר בעיתו"** ה'תשס"ז
מידע מגוון ב-1488 עמודים גדושים
● **זמנים מדויקים** בארץ ובחו"ל
● **הלכות ומנהגים** לכל עדות ישראל
● **דברי הימים** ומאורעות עם ישראל
● **מעשה בראשית**, אלמנך צבא השמיים
● **יבנה המקדש**, בזמן שביהמ"ק קיים
● **קרבה שנת השבע**, הלכות שמיטה
להשיג בחנויות הספרים המובחרות
או: לוח "דבר בעיתו", ת.ד. 1119 ב"ב 51111

על-פי ההלכה, משום מה תיקנו שיהיה לכל אדם נר דולק בביתו בשבת?

תשובה בכל שולחן שבת, בקרוב.